

population, scientifically-labour experience with the transmitters of other cultures predetermine the necessity of study of foreign languages. Puts these changes before scientists new pedagogical tasks that is related to forming of culture of communication for the future teachers of foreign language. In the offered article a concept is exposed bilingualism, bilingual culture of communication and her feature, semantic descriptions and intercommunication are set. The specific of professional preparation of future teachers of foreign language consists in the necessity of realization of bilingual communication, effectiveness of that depends on the level of capture and ability to organize language co-operation communicative-language abilities

Key words: bilingualism, bilingual communication, bilingual culture of communication, culture, future teachers of foreign language, pedagogics.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2017 р.

Прийнято до друку 24.11.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 378.134

М. А. Єпіхіна

МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Важко переоцінити значимість для пізнавального розвитку і виховання людини вивчення малої батьківщини, її природи, історії, культурних пам'яток, духовних цінностей народу. В. Сухомлинський писав: «У світі є країни, де природа яскравіше наших полів і лугів, але рідна краса повинна стати для наших дітей найдорожчою» [1, с. 223]. Природа є потужним фактором виховання поваги й любові до своєї Батьківщини, могутнім засобом виховання в дітей ціннісних ставлень, моральних якостей, насамперед національної свідомості [2].

Вивчення народних традицій, історії, культури, природи свого краю в початковій школі відбувається на основі краєзнавчого матеріалу, який використовує вчитель на уроках читання, образотворчого мистецтва, музики, праці, природознавства. Використання такого матеріалу робить урок цікавим, захоплюючим та підвищує його ефективність.

Про необхідність широкого використання місцевого матеріалу в процесі навчання і виховання писали у XVII ст. Я. Коменський, у XVIII – IX ст. – Ж. Ж. Руссо, Г. Песталоцці, А. Дістервег та інші відомі педагоги. Особливу роль краєзнавчій діяльності у навчально-виховному процесі відводили К. Ушинський, Г. Сковорода, Н. Бессель, П. Каптеров, С. Русова, А. Макаренко, В. Сухомлинський, М. Стельмахович та ін. Інтерес до шкільного краєзнавства виявляли В. Бендюк, Л. Гомля,

С. Захаров, М. Крачило, Л. Кушнір, М. Матішак, Н. Рудницька, О. Тімець та ін. Особливості використання краєзнавчого матеріалу з природознавства у початковій школі відображені у працях Г. Аквилевої, Т. Байбари, Н. Стаднік, О. Оприщенко, А. Отрощенко, Т. Олексенко, В. Танської та ін.

Освітня галузь «Природознавство» не є краєзнавчою, проте вона включає різні напрями краєзнавчої роботи, багато тем, які доцільно доповнювати краєзнавчими відомостями [3].

Мета статті – показати, що активне використання краєзнавчого матеріалу на уроках природознавства у початковій школі формує патріотичну свідомість молодшого школяра, інтерес до пізнання навколошнього світу, історії рідного краю, особливостей природи.

Сьогодні краєзнавство стало дуже гострою і актуальною темою в освіті, оскільки вважається важливим засобом виховання моральності, громадянськості, патріотизму. Краєзнавчий матеріал – найкраще унаочнення під час вивчення переважної більшості тем з природознавства та громадянської освіти в 3-4 класах. Метою використання краєзнавчого матеріалу на уроках природознавства в початкових класах є формування цілісних знань про рідний край, розвиток творчих і дослідницьких умінь, виховання любові і поваги до історичної і літературної спадщини рідного краю.

У 1 класі ознайомлення з краєзнавчим матеріалом відбувається епізодично, бо програма з природознавства для 1-го класу передбачає лише організацію позакласної краєзнавчої роботи з метою простежити зміни природних умов за порами року (осінні, зимові й весняні екскурсії, літні завдання зі збору краєзнавчого матеріалу, спостереження за природними процесами і господарською діяльністю людини, елементарні фенологічні спостереження тощо). Основна роль у цьому процесі надається вчителю. Він добирає місцевий матеріал, сам його розповідає, зачитує цікаві відомості, показує ілюстрації. Чим дорослішими стають діти, тим активнішою має бути їхня краєзнавча діяльність. Учитель може доручати учням класів добирати цікавий матеріал до тієї чи іншої теми, що буде навчатися, виступати з короткими повідомленнями перед класом.

Ознайомлюючи учнів з рослинним і тваринним світом у 2 класі слід використовувати матеріал фенологічних спостережень, а також відомості про рослинний та тваринний світ своєї місцевості. Під час вивчення теми «Де ти живеш» (2 клас) доцільно використовувати легенди про походження назви міста чи села, розповіді про історичні пам'ятки рідного краю.

У 3 класі, вивчаючи тему «Культура рідного краю» можна розповісти учням про пам'ятки споруди рідного краю, відвідати музеї, у яких можна дізнатися про історичну та культурну спадщину рідного краю. Познайомити учнів з місцевими підприємствами та з продукцією, яку на них виготовляють, можна під час вивчення у 3 класі теми «Господарська діяльність людей у деяких містах». Під час вивчення теми

«Вода» у 3 класі дітям цікаво буде дізнатись про місцеві джерела води та легенди, які з ними пов’язані.

У 4-му класі значно підсилюється краєзнавчий зміст природознавства. Весь зібраний краєзнавчий матеріал можна повноцінно використати, вивчаючи тему «Рідний край на території України». Четвертоокласники знайомляться з деякими особливостями орієнтування на місцевості, вивчають загальні риси будови поверхні своєї місцевості, отримують відомості про погоду, внутрішні води, рослинний і тваринний світ своєї місцевості. Школярі вже мають елементарні уявлення про природу і природні багатства рідного краю, турботу держави про раціональне використання природних ресурсів і охорону природи. Під час вивчення тем «Наша Батьківщина на карті і глобусі» і «Різноманіття природи нашої Батьківщини» використовуються краєзнавчі знання учнів, поглиблюється і розширюється поняття «рідний край». Четвертоокласники закріплюють отримані краєзнавчі знання, збагачуються новими знаннями, уміннями й навичками краєзнавчого характеру [4].

Працюючи над краєзнавчим матеріалом і використовуючи його на уроках, важливо дотримуватися певних принципів:

- систематичність;
- доступність;
- наочність;
- різноманітність матеріалу;
- зв’язок матеріалу в навчально-виховній роботі;
- взаємозв’язок місцевого і загального історичного, географічного та літературного матеріалу.

Ознайомлення з краєзнавчим матеріалом найкраще проводити під час практичних занять. На практичних заняттях учні проводять фенологічні спостереження за погодою своєї місцевості, розглядають зразки рослин рідного краю, корисних копалин, спостерігають за тваринами рідного краю, активно приймають участь у заходах щодо збереження природи.

Для молодших школярів доступна така форма краєзнавчих досліджень як польовий екологічний практикум. Учні освоюють методику проведення досліджень в міській екосистемі, вчаться давати оціночні судження за результатами цих досліджень. Практикум може включати в себе наступні теми для моніторингу: «Оцінка екологічної якості води», «Оцінка екологічної якості повітря», «Оцінка екологічної якості ґрунту», «Живі організми як показники стану міського середовища». Головним видом діяльності є самостійна діяльність школярів, пов’язана з вимірюванням, спостереженням, моделюванням процесів у навколошньому середовищі. Молодшими школярами проводяться моніторингові дослідження: визначення ступеня забруднення повітря в районі школи, а також в найближчому парку [5].

Однією з найулюбленіших учнями форм краєзнавчої роботи є екскурсія. Вона передбачає вивчення місцевих об’єктів в їхньому

природному середовищі. Такими є екскурсії до історичних пам'ятників і пам'ятних місць рідного міста (села). Дещо іншої характеру є екскурсії в краєзнавчі музеї, де експонати спеціально підібрані і виставлені з урахуванням їх наукової цінності, ідейно-політичного характеру, педагогічного значення і періодизації, прийнятої в історичній науці.

Педагогічне значення екскурсій дуже велике. По-перше, вони дають можливість учням знайомитися з історико-краєзнавчими об'єктами в їх природних умовах. По-друге, в педагогічному сенсі екскурсія дуже продуктивна, так як предметна і конкретна. На екскурсії вчитель має можливість події минулого безпосередньо пов'язати з конкретними історичними пам'ятниками, що допомагає учням створити більш вірні уявлення про далеке минуле. Екскурсія допомагає школярам стати як би сучасниками історичних подій минулого. По-третє, екскурсії завжди викликають у школярів підвищений інтерес. Краєзнавчі екскурсії можна умовно розділити на кілька типів:

1) вступні екскурсії, вони передують вивченю навчального матеріалу на уроці. Такі екскурсії проводяться з метою накопичення фактичного матеріалу для самостійних теоретичних узагальнень і висновків загальноісторичного характеру на наступних уроках;

2) екскурсії, які є продовженням вивчення матеріалу на уроці. Отримані в результаті цих екскурсій відомості конкретизують навчальний матеріал, роблять його предметним;

3) екскурсії, метою яких є поглиблення, закріplення і узагальнення загальноісторичного матеріалу на базі речових та письмових історичних пам'яток. Такі екскурсії проводяться тоді, коли вивчена тема має складний або важливий матеріал;

4) екскурсії, що проводяться з метою встановлення зв'язку матеріалу, викладеного в підручнику, з сучасністю [6].

Після проведення екскурсії вчителю необхідно провести усний або письмовий облік знань. До усного обліку відносяться: опитування на уроці, індивідуальна бесіда з учнями, заслуховування повідомлень і доповідей учнів, з якими вони виступають на уроках і на позакласних заходах. Письмовий облік знань проводиться у формі анкет і творів. Формою виявлення результатів екскурсії також може бути випуск бюллетеня, стіннівки із замальовками, фотографіями, короткими описами експонатів, екскурсійних об'єктів.

У краєзнавчій роботі на уроках природознавства можна використовувати метод проектів. Проектування передбачає створення учнями навчальних проектів, під якими ми розуміємо особистий чи колективний продукт спеціально організованої дослідно-творчої діяльності, в основі якої лежить суб'єкт-суб'єктна взаємодія учасників педагогічного процесу. Проекти можуть здійснюватись учнями як протягом одного уроку (мікропроекти), так і протягом тижня, семестру, або, навіть, навчального року (макропроекти) [7, с. 75]. Використовуючи цей метод, вчитель стає організатором дослідницької діяльності учнів,

спрямованої на збір, вивчення, аналіз, а потім презентацію матеріалів до обраної теми. Тему учні можуть вибрати самі: «Я і моя сім'я», «Мое рідне місто», «Рослини нашого краю» та ін.

До участі у підготовці проектів, проведенні свят необхідно залучати батьків. Вони допомагають дітям знайти та оформити потрібний матеріал, підготувати презентацію, оформити стіннівки тощо. Залучення батьків до такої роботи сприяє формуванню дбайливого ставлення до традицій і збереженню сімейних зв'язків, поліпшенню відносин між поколіннями.

Успішність краєзнавчої роботи в початковій школі багато в чому залежить від зацікавленості самого вчителя і від того, як він зуміє зацікавити своїх учнів. Учитель повинен добре знати свій край (область, регіон), систематично його вивчати і володіти знаннями краєзнавчої роботи з молодшими школярами. Займаючись краєзнавчою роботою з учнями, вчитель в першу чергу підвищує свій інтелектуальний рівень і глибше опановує професійну компетенцію.

Отже, підводячи підсумок можна зазначити, що використання краєзнавчого матеріалу на уроках природознавства в початковій школі є актуальним і перспективним. Ефективність введення краєзнавчого матеріалу в початкових класах вимагає пошуку шляхів інтеграції навчального процесу, пошуку спільніх позицій кількох предметів, таких як «Я у світі», читання, образотворче мистецтво, музика, трудове навчання. Освітня галузь «Природознавство» синтезувала і об'єднала всі ці предмети.

Спираючись на конкретні знання про рідний край, учні не тільки розширяють свої уявлення про досліджувані поняття, певні наукові закономірності, а й вчаться любити природу, бачити її красу.

Список використаної літератури

- 1. Сухомлинский В. А.** Сердце отдаю детям / В. А. Сухомлинский. – К. : Рад. шк., 1972. – 243 с.
- 2. Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/48106/. – Назва з екрана. – Дата звернення: 23.02.17.
- 3. Матішак М.** Використання елементів краєзнавства на уроках в початковій школі [Електронний ресурс] / Маріанна Матішак – Режим доступу: <http://diplomba.ru/work/102977>. – Назва з екрана. – Дата звернення 10.11.17.
- 4. Ляшенко Н. Г.** Використання краєзнавчого матеріалу у школі І ступеня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://divovo.in.ua/vikoristannya-krajeznavchogo-materialu-u-shkoli-i-stupenya-sta.html>. – Назва з екрана. – Дата звернення 9.11.17.
- 5. Разнообразие** форм организации краеведческой работы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://lektsia.com/2x72c3.html>. – Название с экрана. – Дата обращения 10.11.17.
- 6. Анискина В. А.** Формы краеведческой работы в начальной школе [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

<https://nsportal.ru/nachalnaya-shkola/materialy-mo/2012/07/24/doklad-formy-kraevedcheskoy-raboty-v-nachalnoy-shkole>. – Название с экрана. – Дата обращения 10.11.17. 7. Методика викладання освітньої галузі «Людина і світ» : навч. посіб. / авт. та уклад. О. О. Ліннік. – Луганськ : Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – 239 с.

Єпихіна М. А. Методичний супровід краєзнавчої роботи на уроках природознавства в початковій школі

У статті обґрунтовано значимість краєзнавчої роботи у навчально-виховному процесі в учнів початкової школи, визначається роль краєзнавства у формуванні патріотизму молодших школярів. На основі ретроспективного аналізу педагогічної літератури встановлено, що роль краєзнавства високо оцінювалась у класичній педагогіці. Подано аналіз останніх досліджень і публікацій, які присвячені особливостям використання краєзнавчого матеріалу з природознавства у початковій школі. Автором статті проаналізована програма навчального предмета «Природознавство» (1-4 класи) щодо насыщення її змісту краєзнавчим матеріалом. У статті подаються методичні рекомендації щодо використання краєзнавчого матеріалу на уроках природознавства. Представлені сучасні форми і методи краєзнавчої роботи в початковій школі. До них відносять практичні заняття, екскурсії, польовий екологічний практикум, метод проектів; визначені основні принципи краєзнавчої роботи.

Ключові слова: краєзнавство, Батьківщина, історія, рідний край, природознавство.

Епихіна М. А. Методическое сопровождение краеведческой работы на уроках природоведения в начальной школе

В статье обоснована значимость краеведческой работы в учебно-воспитательном процессе у учащихся начальной школы, определяется роль краеведения в формировании патриотизма младших школьников. На основе ретроспективного анализа педагогической литературы установлено, что роль краеведения высоко оценивалась в классической педагогике. Представлен анализ последних исследований и публикаций, посвященных особенностям использования краеведческого материала по природоведению в начальной школе. Автором статьи проанализирована программа учебного предмета «Природоведение» (1-4 классы) по насыщению ее содержания краеведческим материалом. В статье подаются методические рекомендации по использованию краеведческого материала на уроках. Представлены современные формы и методы краеведческой работы в начальной школе. К ним относят практические занятия, экскурсии, полевой экологический практикум, метод проектов; определены основные принципы краеведческой работы.

Ключевые слова: краеведение, Родина, история, родной край, природоведение.

Yepikhina M. Methodical Support of the Local Lore Work at the Natural Science Lessons at the Elementary School

In the article the importance of the local lore work in the educational process of elementary school students is proved, and the role of the study of local lore in the formation of young pupil patriotism is determined. On the basis of a retrospective analysis of pedagogical literature, it was established that the role of the study of the local lore was highly appreciated in classical pedagogy. It is noted that the special role of local lore activity in the educational process was diverted by K. Ushynskyy, H. Skovoroda, N. Vessel, P. Kapterov, L. Rusova, A. Makarenko, V. Sukhomlynskyy, M. Stelmakhovich and others. The analysis of recent researches and publications devoted to the peculiarities of the use of ethnographic material from natural science at the elementary school is given. The author of the article analyzed the program of the subject "Natural Science" (grades 1-4) as to the saturation of its content with local lore material. In the article the methodical recommendations on the use of the local lore material at the lessons of natural science are given. Modern forms and methods of local lore work in elementary school are presented. These include practical classes, excursions, field environmental workshops, project-based learning; the basic principles of local lore work are determined. The necessity of involving parents in participation in projects preparation is substantiated. The author reveals the pedagogical significance of the most effective form of local lore work at the elementary school – excursions, defines its types. The emphasis is placed on the aspects of elementary teacher vocational training for local studies with young pupils.

Key words: ethnography, motherland, history, native land, natural science.

Стаття надійшла до редакції 26.09.2017 р.

Прийнято до друку 24.11.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Ваховський Л. І.

УДК 371.048.4

B. Є. Кавецький

УРАХУВАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНИХ ОРІЄНТИРІВ УЧНІВ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГТОВНОСТІ ОПТАНТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ

Значні суспільно-економічні перетворення в країні зумовлюють потребу в нових підходах до створення сприятливих умов для успішної соціалізації сучасної молоді. Однією з важливих складових останньої є